

TALABALARGA INDIVIDUAL TA'LIM YONDASHUVLARI ASOSIDA AQLIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH**Muxtorova Sitora Otabek qizi***Toshkent shahar Chilonzor tumani**138- sonli maktab boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi***MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received:03.09.2025**Revised: 04.09.2025**Accepted:05.09.2025***KALIT SO'ZLAR:***individual ta'lim,
intellektual
rivojlantirish, talaba,
psixologik xususiyat,
yondashuv.**Ushbu maqolada ta'limni tashkil etishda individual yondashuv asosida shaxsni intellektual qobiliyatlarini rivojlantirishga alohida e'tibor berilgan. Bu esa talabalarda psixologik xususiyatlarni shakllantirishga bevosita bog'liq hisoblanadi. Ushbu maqola talabalarni individual-psixologik yondashuv asosida intellektual rivojlantirish kabilarni bayon etadi.*

Bugungi kunda ta'lim tizimida individual yondashuvlar muhim ahamiyatga ega. Har bir talabaning o'ziga xos qobiliyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlari mavjud bo'lib, ularni hisobga olish orqali ta'lim jarayonini samarali tashkil etish mumkin. Individual ta'lim yondashuvlari talabalar aqlini rivojlantirishda, ularning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini oshirishda, shuningdek, mustaqil o'rganish ko'nikmalarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Individual ta'lim yondashuvlarining asosiy tamoyillari

1. Talabalar ehtiyojlarini aniqlash: Har bir talabaning o'ziga xos qobiliyatlari va ehtiyojlarini aniqlash uchun dastlabki baholashlar o'tkazilishi kerak. Bu jarayonda so'rovnomalar, testlar va intervyular yordamida talabalar haqida ma'lumot to'plash muhimdir.

2. Shaxsiy o'quv rejalari: Talabalar uchun shaxsiy o'quv rejalari ishlab chiqilishi lozim. Bu rejalarda talabaning qobiliyatlari, qiziqishlari va maqsadlariga mos ravishda o'quv materiallari va metodlari tanlanadi.

3. O'z-o'zini boshqarish: Talabalarni o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalariga o'rgatish muhimdir. Bu ularga o'z vaqtini rejalashtirish, maqsad qo'yish va ularga erishish yo'llarini belgilashda yordam beradi.

4. Interaktiv ta'lim: Ta'lim jarayonida interaktiv metodlardan foydalanish talabalarni faol ishtirok etishga undaydi. Guruhli muhokamalar, loyiha asosidagi o'qitish va boshqa interaktiv usullar yordamida talabalar o'z fikrlarini ifoda etish va boshqalar bilan hamkorlik qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Talabalarga individual ta'lim yondashuvlari asosida intellektual qobiliyatlarini rivojlantirish shuning uchun ham zarurki, bu jarayonda o'quv vaziyati barqaror rivojlanadi va talabalarga samarali pedagogik ta'sir ko'rsatish imkoniyati vujudga keladi. Birinchidan, mazkur muammoning amaliyotdagi holati tahlili shuni ko'rsatdiki, talabalarni intellektual qobiliyatlarini rivojlantirishga aksariyat hollarda e'tibor qaratmaydilar. Ikkinchidan, ta'lim sohasidagi islohotlar natijasida talabalarni intellektual qobiliyatlarini rivojlantirishda yangi pedagogik imkoniyatlar vujudga keldi.

Talabalarni intellektual qobiliyatlarini rivojlantirishning quyidagi jihatlariga alohida e'tibor qaratish talab etilmoqda. Talabalarni mustaqil va tanqidiy fikrlashga o'rgatish, ko'proq mustaqil bilim olishlarini ta'minlash, ularni jismoniy jihatdan rivojlantirish va sog'lom turmush tarzi ko'nikmalarini egallashga undash, har bir darsda talabalarni ijtimoiylashtirishga yo'naltirilgan o'quv topshiriqlarini ularga taqdim etish kabilardan iborat. Bular ichida talabalarni intellektual qobiliyatlarini rivojlantirish uchun alohida ahamiyatga ega bo'lgan jihatlar ularni mustaqil va tanqidiy fikrlash hamda mustaqil bilim olishga yo'llashdir. Talabalarni intellektual qobiliyatlarini rivojlantirishning dastlabki davrida pedagogik vositalar tizimi ularni o'quv jarayonida intellektual faoliyatga undashi lozim. Ikkinchi davrida esa, o'qituvchining asosiy e'tibori talabalarni intellektual rivojlantirishning mazmunli- jarayonli yo'nalishiga ko'chiriladi. Bu jarayonda intellektual vazifalarni yechishda talabalarning dastlabki o'ziga xosliklari va iqtidorlari yaqqol namoyon bo'la boshlaydi. Uchinchi davrda, pedagogik vositalar tizimi talabalarda intellektual va hissiy-ixtiyoriy faoliyat ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltiriladi. Talabalarni intellektual qobiliyatlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan o'quv topshiriqlarining borligi, ularning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olishdagi asosiy o'lchovdir.

Talabalarning oʻziga xos xususiyatlarini ifodalovchi asosiy belgilar sifatida ular intellektual faoliyatining ayrim koʻrinishlari tanlab olinishi kerak. Shu bilan bir qatorda, talabalar oʻquv faoliyatining oʻziga xos mayllariga ham asoslanish lozim. Chunonchi: talabalarning oʻquv axborotlarini qabul qilish hajmi va tezligi; oʻquv maqsadlariga erishish davomida talabaning mustaqillik darajasi; yangi oʻquv materiallarini oʻzlashtirishga Talabalarning tayyorligi; oʻrganilayotgan mavzuga nisbatan talabalarning qiziqishlari kabilar. Bu oʻlchovlar taʼlim jarayonida talabalarning intellektual koʻnikmalari qay darajada rivojlanganligini ham koʻrsatadi. Talabalarning intellektual qobiliyatlarini rivojlanganlik darajalarini aniqlash uchun, ularning aqliy faoliyatini muntazam nazorat qilish muhim pedagogik ahamiyatga ega. Talabalarni intellektual qobiliyatlarini rivojlantirish uchun ularni turli guruhlariga ajratish maqsadga muvofiqdir. Chunki talabalarni intellektual rivojlanishlarini samarali taʼminlash uchun ularning qaysi guruhga mansubligini aniqlash talab etiladi.

Talabalarni bunday guruhlash ularni bir guruhdan ikkinchisiga oʻtish uchun harakatlanishga ragʻbatlantiradi. Masalan, oʻrtacha oʻzlashtirish imkoniyatiga ega boʻlgan talaba yaxshiroq oʻzlashtirishga intilib rivojlanishga harakat qiladi. Bunda oʻqituvchi bilan talabalar orasidagi subyekt-subyekt munosabatlariga asoslangan oʻzaro hamkorlik muhim ahamiyat kasb etadi. Talabalarning intellektual qobiliyatlarini rivojlanishlarini taʼminlash uchun, birinchi navbatda oʻqituvchi ularga insonparvarlik tamoyillari asosida yondashishi kerak. Xuddi shunday insonparvarona munosabat natijasida quyidagilarni aniqlash imkoniyati vujudga keladi: Talabalarning kreativ fikrlashlari vaziyatida vujudga kelgan ziddiyatlarni aniqlash va ularni bartaraf etish; intellektual-mahsuldor oʻquv vaziyati bevosita faoliyatli yoʻnalish sifatida namoyon boʻladi va unda Talabalarning intellektual taraqqiyoti oʻquv faoliyati yordamida amalga oshiriladi, shuningdek bu jarayonda Talabaning intellektual qobiliyatlarini bilan oʻquv jarayoni orasidagi qarama-qarshilik bartaraf etiladi; bashoratga asoslangan oʻquv vaziyatida amalga oshirilgan oʻquv faoliyati orqali amalga oshadi.

Talabalarning intellektual qobiliyatlarini taraqqiyotini taʼminlash imkoniyati vujudga keladi. Bu esa, Talabalarda oʻz intellektual faoliyatlari natijalarini baholash koʻnikmasining shakllantirish imkonini beradi, oʻquv-biluv jarayoni oldiga yangi maqsadlar qoʻyishga koʻmaklashadi. Oʻqituvchi talabalarni intellektual qobiliyatlarini rivojlanishini taʼminlashga yoʻnaltirilgan oʻquv jarayonining sifatini yaxshilash bilan bir qatorda, unga qoʻyiladigan talablar va mazkur oʻquv-biluv jarayoni samaradorligini taʼminlashga xizmat qiladigan tabiiy omillarni ham oʻzlashtirishlari zarur. Oʻqituvchilar talabalarga taqdim etiladigan

o'quv materiallarining mazmun-mohiyati, qurilishi, ularni tanlash manbalarini ham bilishlari muhim ahamiyatga ega. Masalan, o'qituvchilar o'quv materiallari hajmi va mazmunini kengaytirishlari, o'quv jarayonini loyihalashtirishlari, bunda o'quv vaqti imkoniyatlarini inobatga olishlari muhimdir. O'quv jarayoni loyihalarini mujassamlashtirish natijasida uning yaxlit tavsifi vujudga keladi. O'qituvchilar talabalarni intellektual rivojlantirish maqsadlarini aniq belgilashlari uchun, uning ahamiyati, maqsadga erishish yo'llari, duch kelinadigan qiyinchiliklarni aniq bilishlari va bu sohada yutuqlarga erishish uchun muntazam nazoratni amalga oshirishlari lozim. Talabalarni intellektual rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik vositalar, ularning aqliy taraqqiyotini ta'minlashga xizmat qiladi.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, talabalarni individual yondashuv asosida intellektual rivojlantirish bugungi kunda ta'lim jarayonining ustuvor maqsadlaridan biriga aylangan. Ushbu jarayon taqdim etilgan nazariy bilimlar, ilmiy tushunchalar va axborotlarning talabalar tomonidan sifatli hamda samarali o'zlashtirilishi, o'quv jarayonining yaxlit maqsadga yo'naltirilgan didaktik hodisa sifatida namoyon bo'lishi, talabalar intellektual faoliyatlarining ongli tarzda shakllanishi ular taraqqiyotining barqaror tarzda amalga oshirilishiga imkon beradi. Individual ta'lim yondashuvlari talabalar aqlini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Ular orqali talabalar o'z qobiliyatlarini to'g'ri aniqlay oladilar, shaxsiy maqsadlariga erishishda muvaffaqiyat qozonadilar va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Ta'lim jarayonida individual yondashuvlarni qo'llash orqali biz kelajak avlodni yanada aqlli, ijodiy va mustaqil shaxslar sifatida tarbiyalashimiz mumkin.

Foydalangan adabiyotlar :

1. Almetov N.SH. O'quv-tarbiya jarayonida xalq pedagogikasining tarbiyaviy imkoniyatlaridan foydalanish //O'qit.uchun.qo'llanma – Chimkent, Jan.KozMITI, 2013. – 90 b.
2. Muslimov N.A. Pedagogik faoliyatga tizimli yondashuv muammolari // Kasb-hunar ta'limi. – 2004. - № 3. – B.24.
3. Baxranov Sh. Shaxs milliy o'zligini anglash qonuniyatlari. – Samarqand: Zarafshon, 2015. – 136 b.
4. Gappirov B.T. Talabalarda axloqiy o'z-o'zini anglashning o'quv jarayonidagi dinamik taraqqiyoti: Psix.fanl.nomz. ... diss. – T.: 2013. –